

NOTELE DE CĂLĂTORIE ALE UNUI SCRITOR KEMALIST: SADRI ERTEM DESPRE ROMÂNIA INTERBELICĂ

Rezumat: *Articolul analizează volumul de note de călătorie Ankara–Bükreş (1937) al scriitorului turc Sadri Ertem, una dintre figurile reprezentative ale realismului social din literatura turcă interbelică. Studiul urmăreşte modul în care autorul percepe România interbelică şi evidenţiază legătura dintre observaţiile sale şi contextul intelectual al Turciei kemaliste. Sunt analizate principalele teme ale lucrării: istoria relaţiilor româno-otomane, viaţa socială şi politică, politica externă, satul românesc, industria petrolieră, precum şi universul legendelor şi credinţelor populare. Articolul evidenţiază faptul că Ertem nu descrie România într-o manieră neutră, ci o utilizează constant ca termen de comparaţie pentru realităţile din Turcia. Admiraţia sa pentru satul românesc, critica adusă capitalismului şi interesul pentru diversitatea etnică reflectă propriile sale preocupări ideologice şi sociale. O atenţie specială este acordată ultimului capitol al cărţii, dedicat găgăuzilor, interpretat în contextul politicii promovate de Hamdullah Suphi Tanrıöver şi al negocierilor româno-turce privind emigrarea populaţiilor musulmane din România. În concluzie, Ankara–Bükreş apare atât ca o lucrare de călătorie, cât şi ca o sursă relevantă pentru istoria relaţiilor româno-turce şi pentru studiul reprezentărilor reciproce din spaţiul balcanic interbelic.*

Cuvinte-cheie: *Sadri Ertem, România interbelică, literatura de călătorie, relaţii româno-turce, găgăuzi.*

1. Introducere. Sadri Ertem şi notele sale de călătorie

Sadri Ertem (1898/1900–1943) a fost una dintre figurile reprezentative ale literaturii turce interbelice, fiind considerat printre primii autori care au introdus elemente de realism social şi critică economică în proza turcă modernă. Format într-un mediu intelectual complex, la intersecţia dintre moştenirea otomană târzie şi proiectul modernizator al Republicii fondate de Mustafa Kemal Atatürk, Ertem a îmbinat în scrisul său experienţa jurnalistică, reflecţia sociologică şi sensibilitatea literară.

Parcursul său biografic este emblematic pentru o întreagă generaţie de intelectuali kemalişti: educaţie solidă, implicare timpurie în presa naţională în perioada Războiului greco-turc (1919-1922) şi participare directă la procesul de construire a noilor instituţii republicane. Sadri Ertem, cunoscut în epocă şi sub variantele onomastice *Etem* sau *Ethem*, şi-a petrecut copilăria în diferite regiuni ale Anatoliei, în funcţie de mutările tatălui său, maiorul de jandarmi İbrahim Ethem Bey. Originea sa familială include şi o dimensiune spiritual-literară relevantă: bunicul său, Hasbî Dede, era poet mevlevi, provenind din localitatea Emet (provincia Kütahya).¹

Formarea sa intelectuală a urmat traseul clasic al elitelor otomane târzii şi republicane timpurii. A studiat la *Üsküdar Sultanisi* (Liceul Imperial din Üsküdar), pe care l-a absolvit în 1914, după o scurtă perioadă petrecută la Liceul Militar din Üsküdar, şi şi-a continuat studiile la Facultatea de Litere a Universităţii din

* Metin OMER: C.Ş. III dr., Universitatea „Ovidius” din Constanţa / Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române; e-mail: metin.omer@365.univ-ovidius.ro.

¹ Mustafa Parlak, *Sadri Ertem Üzerine Monografik Bir Çalışma*, teză de doctorat susţinută la Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Turcia, 1995, pp. 1-8.

Istanbul, unde a absolvit Departamentul de Filosofie în 1920.² Această pregătire filosofică explică, în mare măsură, dimensiunea analitică și conceptuală a scrierilor sale ulterioare.

Debutul său jurnalistic este precoce: primul articol a fost publicat încă din 1912 în ziarul „Tercüman-ı Hakikat”, unde a lucrat și în timpul vacanțelor de vară. În anii studenției, a colaborat cu publicații importante precum „Tanin”, iar primele sale texte literare au apărut în revista „Genç Yolcular”, în 1917. Experiența Primului Război Mondial, în care a participat ca ofițer în rezervă, a fost ulterior valorificată în memoriile publicate în revista „Ümit” sub titlul *Faniler Arasında Ölüler* (Muritori printre morți), în ianuarie 1919.³

Cariera sa publicistică se dezvoltă în anii Războiului greco-turc (1919–1922), când activează la ziare precum „Hakimiyet-i Milliye” și „Yeni Gün”, unde îndeplinește și funcția de redactor-șef. După proclamarea Republicii, devine redactor-șef al ziarului „Son Telgraf”, în perioada 1924–1925. Activitatea sa jurnalistică nu este însă lipsită de tensiuni politice: ziarul este închis din cauza pozițiilor critice, iar Ertem este judecat de *İstiklal Mahkemeleri* (Tribunalele de Independență), fiind ulterior achitat.⁴

După acest episod, își continuă activitatea în domeniul educației, predând la diferite instituții din Istanbul între 1924 și 1931, apoi la Ankara, începând din 1932. În paralel, ocupă funcții administrative importante, fiind numit consilier pentru afaceri naționale în cadrul Direcției Generale de Presă și Radiodifuziune. Este ales deputat de Kütahya și rămâne activ în viața politică până la sfârșitul vieții sale. În plan didactic, predă filosofie, istorie și sociologie la *Gazi Eğitim Enstitüsü* (Institutul de Educație Gazi), una dintre instituțiile centrale ale formării cadrelor republicane.⁵

Activitatea sa literară și jurnalistică este deosebit de prolifică, colaborând cu un număr mare de reviste și ziare, între care „Güneş”, „Resimli Ay”, „Servet-i Fünûn”, „Yedigün”, „Varlık”, „Resimli Gazete” și „Son Dakika”. De asemenea, scrie texte de actualitate și anecdote zilnice pentru ziarul „Vakit”, unde coordonează în anii 1930 un grup important de prozatori. Consacrarea sa literară este legată de romanul *Çıkrıklar Durunca* („Când roțile de tors se opresc”, 1931), considerat una dintre operele reprezentative ale realismului social turc.⁶

Această diversitate de experiențe – jurnalistice, pedagogice și politice – îl plasează în rândul acelor autori pentru care literatura nu constituia doar un exercițiu estetic, ci un instrument de analiză și intervenție socială, fapt esențial pentru înțelegerea notelor sale de călătorie. În cazul acestora, ea determină transformarea observației literare într-un discurs încărcat ideologic, în care descrierea realității se împletește constant cu interpretarea acesteia. Ertem nu este un simplu călător, ci un observator angajat, care privește lumea prin prisma preocupărilor sale legate de modernizare, dezvoltare economică și organizare socială.

În acest context trebuie plasat volumul său „Ankara-Bükreş” (1937), rezultat al unei călătorii efectuate cel mai probabil în jurul anului 1936, într-un moment deosebit de important atât pentru istoria Turciei, cât și pentru cea a României. Pentru Turcia, anii '30 reprezintă o perioadă de consolidare a reformelor kemaliste și de redefinire a poziției sale internaționale, în timp ce România traversează o etapă de modernizare accelerată, dar marcată de tensiuni sociale, economice și politice profunde.

În același timp, relațiile româno-turce cunosc o perioadă de apropiere semnificativă în cadrul arhitecturii politice regionale interbelice. Ambele state sunt implicate în mecanisme de cooperare precum

² *Ibidem*, pp. 17-24.

³ Ahmet Demir, *Sosyal Gerçekçilik Anlayışı ve Sadri Ertem'in Roman ve Hikâyelerinde Yapı Tema Anlatım*, teză de doctorat susținută la Gazi Üniversitesi, Ankara, Turcia, 2006, pp. 760-763.

⁴ Mustafa Parlak, *op. cit.*, pp. 67-69.

⁵ Müberra Bağcı, Sadri Ertem, în „Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü”, 2018, disponibil la <https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/ertem-sadri>, accesat la 12.05.2026.

⁶ Sezin Seda Altun, Sadri Ertem'in Toplumcu Gerçekliği Bağlamında “Bacayı İndir Bacayı Kaldır” Hikâyesine Bakış, în „Medeniyet Kültürel Araştırmalar Belleteni”, vol. 2, nr. 2, 2022, pp. 26-27.

Pactul Balcanic (1934) și dezvoltă o politică externă orientată spre menținerea *status quo*-ului regional în fața revizionismului. În plan bilateral, relațiile sunt consolidate și prin prezența unor figuri diplomatice importante, precum ambasadorul Turciei la București, Hamdullah Suphi Tanrıöver, care a susținut atât cooperarea politică, cât și proiecte culturale și identitare (inclusiv interesul pentru comunitățile turce din România, în special găgăuzii).⁷

În acest cadru diplomatic și ideologic trebuie interpretată și călătoria lui Ertem. Textul său nu este rezultatul unei curiozități individuale întâmplătoare, ci poate fi citit și ca parte a unui interes mai larg al elitei turce pentru spațiul balcanic, perceput simultan ca zonă de proximitate istorică și ca laborator al modernității periferice.

Ca gen literar, notele de călătorie ocupă un loc privilegiat în acest demers. Ele permit autorului să combine descrierea, analiza și impresia subiectivă, oferind în același timp acces la reprezentările pe care acesta le construiește despre „celălalt”. În cazul lui Ertem, această dimensiune este dublată de o constantă tendință comparativă: România nu este descrisă în sine, ci devine un termen de comparație pentru Turcia. Practic, fiecare observație despre realitatea românească reflectă, implicit, o judecată asupra societății anatoliene.

Observațiile lui Ertem sunt marcate de o sensibilitate critică pronunțată față de capitalism și față de dominația economică a capitalului străin, precum și de o atenție constantă acordată categoriilor sociale marginale. Această atitudine nu trebuie însă interpretată ca o simplă poziție individuală sau ca o trăsătură pur literară, ci ca rezultatul convergenței mai multor influențe ideologice caracteristice unei părți a mediului intelectual turc interbelic. Ele pot fi văzute din perspectiva etatismului promovat de Mustafa Kemal ca o soluție la dezvoltarea economică a statului, în lipsa soluțiilor venite din mediul privat.⁸

În primul rând, critica sa se înscrie în cadrul mai larg al naționalismului economic kemalist, care, deși orientat spre modernizare și occidentalizare instituțională, era profund suspicios față de dominația economică a capitalului occidental. Experiența Imperiului Otoman târziu, marcată de „capitulații” și de controlul economic exercitat de marile puteri europene, a generat în Republica Turcă o reacție de tip defensiv, care privilegia dezvoltarea națională și autonomia economică și își propunea crearea unei „burghezii locale și naționale”.⁹

În al doilea rând, nu poate fi ignorată influența unor curente de stânga asupra lui Ertem. Considerat adesea unul dintre precursorii realismului social în literatura turcă, el era receptiv la ideile privind inegalitatea socială, exploatarea și rolul capitalului în organizarea vieții economice. Vizita sa în Uniunea Sovietică¹⁰, precum și circulația ideilor socialiste în mediile intelectuale turce ale anilor ’1920–1930, au contribuit probabil la formarea unei sensibilități critice față de capitalismul global și față de efectele sale asupra societăților periferice.

Prin urmare, lectura acestor note de călătorie nu oferă doar o imagine asupra României interbelice, ci deschide și o fereastră spre modul în care unii intelectuali turci ai epocii percepeau transformările lumii contemporane. România devine, în acest sens, nu doar un obiect al observației, ci și un spațiu de reflecție critică, o oglindă în care Ertem proiectează întrebările esențiale ale propriei sale societăți.

⁷ Metin Omer, *Agenda politică a unui intelectual din Turcia kemalistă: Hamdullah Suphi Tanrıöver, turcismul și găgăuzii*, în Daniel Citirigă, Georgiana Țăranu, Adrian-Alexandru Herța (coord.), „Intelectualii politici și politica intelectualilor”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, pp. 345–362.

⁸ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876–1938). Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, pp. 138–141.

⁹ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908–2009*, İmge, Ankara, 2014, p. 40.

¹⁰ Sadri Ertem, *Sovyet Rusya Hatıralarım*, f.e., İstanbul, 1932.

2. Călătoria prin România

Călătoria lui Sadri Ertem în România începe de la Istanbul, la bordul vaporului „România”. Pentru autor, acest vapor nu este doar un mijloc de transport, ci și un element legat de propriile amintiri din copilărie. El își amintește fascinația pe care o avea față de această navă, descrisă ca fiind „cea mai fermecătoare” dintre toate care treceau prin Bosfor și pe care copiii din Istanbul le puteau recunoaște după fumul scos și zgomotul făcut.¹¹ Această introducere arată încă de la început că drumul nu este prezentat doar ca o experiență concretă, ci și ca una filtrată prin memorie și imaginație.

Pe teritoriul românesc, călătoria este marcată de o succesiune de episoade care îmbină observația directă cu interpretarea culturală. Drumul trece printr-o serie de locuri simbolice – Curtea de Argeș, Bran¹² – care sunt integrate într-o lectură mai largă a spațiului românesc ca teritoriu al tradiției și al legendelor. O schimbare notabilă survine în momentul intrării în Transilvania, unde Ertem identifică o diferență clară între spațiul „românesc” și cel „saxon”. Orașe precum Sibiu și Brașov sunt descrise ca entități culturale distincte, iar această diferențiere este formulată într-un registru aproape categoric: „Se pot deosebi imediat, ca și cum ar fi separate de un cuțit, hotelul românesc de cel saxon, cafeaua românească de cea saxonă”.¹³

Această observație reflectă interesul autorului pentru stratificarea etnică și culturală a regiunii, dar și pentru formele de organizare socială diferite pe care le percepe în contact direct. În același context trebuie înțeleasă și polemica sa implicită cu Nicolae Iorga, a cărei afirmație privind absența influenței turcești în această zonă este contrazisă de Ertem printr-o observație lingvistică concretă: identificarea expresiei „Otaî în Chirati” ca fiind apropiată de turcescul „kiralık oda”.¹⁴ Această intervenție evidențiază dorința de a afirma persistența elementelor de influență otomană în spațiul românesc.

Stațiunea Sinaia marchează o altă etapă semnificativă a călătoriei, fiind descrisă ca un spațiu al retragerii și al rafinamentului: locul celor care „caută liniștea, vor să se izoleze, le este dor de umbră și răcoare”.¹⁵ În același timp, Sinaia apare ca un teritoriu al elitelor, populat de aristocrați, oameni politici și intelectuali bogați.

Această tensiune devine și mai evidentă în descrierea Castelului Peleş, față de care Ertem adoptă o atitudine critică. Lipsa autenticității obiectelor expuse și caracterul eclectic al decorului îl fac să perceapă castelul ca un produs al imitației culturale, iar reacția sa devine explicită în cazul așa-numitei „camere turcești”, pe care o consideră, de fapt, de inspirație andaluză.¹⁶

Călătoria continuă la Ploiești, unde observațiile sale vor căpăta ulterior o dimensiune economică, și înapoi spre zona Brașov–Sinaia, pe care o identifică drept un spațiu în care turismul începe să se dezvolte în mod vizibil. Pe parcursul deplasărilor, Ertem remarcă și transformările suferite de mediul rural, în special în Transilvania, unde satele sunt descrise ca „orășele agricole”¹⁷, semn al unei organizări economice și sociale diferite față de cea din alte regiuni.

Prin această succesiune de locuri și experiențe, traseul lui Ertem nu apare ca o simplă enumerare geografică, ci ca o structură narativă care permite articularea principalelor teme ale volumului: relația dintre tradiție și modernitate, diferențele culturale interne, rolul religiei și problema autenticității. Călătoria devine astfel nu doar un act de deplasare, ci un instrument de cunoaștere și interpretare a unei societăți complexe.

¹¹ *Idem, Ankara-Bükreş, Matbaacılık ve Gazetecilik Bürosu, İstanbul, 1937, p. 3.*

¹² *Ibidem, pp. 97, 104.*

¹³ *Ibidem, p. 118.*

¹⁴ *Ibidem, p. 120.*

¹⁵ *Ibidem, p. 121.*

¹⁶ *Ibidem, p. 124.*

¹⁷ *Ibidem, p. 116.*

3. România văzută de Sadri Ertem

3.1. Istorie și memorie otomană

La Sadri Ertem, istoria României este privită prin prisma relației de lungă durată cu Imperiul Otoman, autorul fiind interesat mai puțin de prezentarea unei cronologii exhaustive și mai mult de identificarea elementelor care explică realitățile sociale și politice ale României interbelice. Încă de la începutul capitolului dedicat trecutului românilor, el observă existența unor interpretări diferite privind originea acestora. Menționează poziția istoriografiei românești, notând că „dacă îi întrebi pe români, îți vor spune că suntem urmașii legiunilor romane rămase pe malurile Dunării”.¹⁸ Totuși, faptul că prezintă și alte teorii privind originile românilor arată interesul său pentru modul în care identitatea națională este construită și legitimată prin apelul la trecut.

Atunci când ajunge la perioada medievală și premodernă, Ertem insistă asupra caracterului particular al relației dintre principatele române și Imperiul Otoman. Descriind contextul de după înfrângerea creștinilor la Nicopole, el notează că Mircea cel Bătrân „și-a păstrat autonomia cu condiția plății tributului către otomani”, adăugând că statutul politic al Țării Românești s-a bazat pe această formulă până în secolul al XIX-lea. În mod similar, despre Moldova afirmă că, prin acordul încheiat cu otomanii, aceasta intra sub protecția Imperiului, păstrându-și în același timp structurile interne. Interpretarea propusă de Ertem este semnificativă deoarece se îndepărtează de imaginea unei dominații exclusiv coercitive. Autorul încearcă să explice logica politică a Porții și susține că Imperiul Otoman urmărea să transforme principatele într-o zonă tampon între lumea catolică și spațiul otoman. În acest sens, remarcă faptul că otomanii „nu au colonizat aceste teritorii cu populație turcă și nu au construit moschei”, considerând că această politică era menită să mențină echilibrul regional.¹⁹ Pentru Ertem, prezența otomană în spațiul românesc nu trebuie înțeleasă doar în termenii dominației militare, ci și ai unei formule de coexistență politică.

Perspectiva lui Ertem asupra trecutului este influențată și de interesul său pentru caracterul multiethnic al României. Diversitatea regională este explicată implicit prin trecutul istoric diferit al provinciilor românești, iar România apare astfel ca un spațiu aflat la confluența influențelor balcanice, otomane și central-europene. În ansamblu, Ertem nu privește istoria româno-turcă prin prisma conflictului permanent. El nu idealizează trecutul otoman, dar nici nu îl prezintă exclusiv ca pe o perioadă de opresiune. Dimpotrivă, insistă asupra autonomiei de care s-au bucurat principatele, asupra rolului strategic pe care l-au avut în politica regională a Imperiului și asupra numeroaselor contacte culturale create de această vecinătate de secole. România apare în paginile sale ca un spațiu care și-a păstrat identitatea proprie, dar a cărui evoluție istorică nu poate fi înțeleasă fără luarea în considerare a relației sale îndelungate cu lumea otomană.

3.2. Viața socială

Dintre toate temele abordate de Sadri Ertem, viața socială ocupă probabil locul cel mai important. Autorul este atras mai puțin de monumente sau de evenimente politice și mai mult de oameni, de comportamente, de relațiile dintre indivizi și de atmosfera pe care o întâlnește în România interbelică. Bucureștiul și marile orașe pe care le vizitează îi oferă ocazia de a observa o societate pe care o consideră surprinzătoare, contradictorie și, în multe privințe, diferită atât de Occidentul industrializat, cât și de Turcia republicană.

Una dintre primele trăsături care îl impresionează este raportarea relaxată la timp. Această observație apare într-un episod în care îl așteaptă pe prietenul său „Paleolog” (fără a specifica exact despre care membru al familiei este vorba), care întârzie la întâlnire. Acesta își justifică întârzierea afirmând că Bucureștiul este

¹⁸ *Ibidem*, p. 13.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 16-17.

„orașul coincidențelor frumoase și al lucrurilor extraordinare” și că nu este posibil ca viața să fie legată de limba ceasului.²⁰ Pentru Ertem, acest episod ilustrează o diferență de mentalitate. România îi apare ca o societate în care spontaneitatea și plăcerea de a trăi sunt adesea mai importante decât disciplina și planificarea strictă.

Aceeași impresie este prezentă și în descrierea Bucureștiului. Autorul consideră că personalitatea orașului nu poate fi înțeleasă prin arhitectură. În opinia sa, farmecul capitalei nu stă în clădiri sau monumente, ci în atmosferă, în muzică și în oamenii care îi animă străzile. El afirmă că „Bucureștiul înșală prin glasul său” și că înainte de a vedea orașul, călătorul este cucerit de sunetele și de energia acestuia. În aceeași pagină, observă că „pe fața orașului imitația zâmbește amar”, sugerând că modernitatea bucureșteană este, într-o anumită măsură, o copie a modelelor occidentale.²¹

O mare parte a observațiilor sale sunt dedicate relațiilor dintre bărbați și femei. Bucureștiul îi apare ca un oraș dominat de flirt, aventură și căutarea plăcerii. Povestea lui Lizet, femeia întâlnită în tramvai și apoi într-un local de noapte, este relevantă pentru felul în care autorul percepe relațiile sociale din mediul urban. În relatarea sa, Lizet îi mărturisește că ea și soțul ei și-au împărțit viața după propriile reguli: „el se culcă de la ora unsprezece, eu mă culc până la ora unsprezece”.²²

Această temă este dezvoltată și mai mult în capitolul dedicat localurilor de noapte din București. Aici apare una dintre cele mai puternice critici sociale formulate de autor. Descriind barurile și cabaretele capitalei, Ertem vorbește despre o adevărată „inflație de femei” și susține că femeile au devenit parte a mecanismului economic al divertismentului urban. El afirmă că localurile reprezintă expresia unei societăți în care femeia este transformată într-un instrument al consumului și al publicității.²³

Dincolo de aceste aspecte, Ertem încearcă să identifice și particularități ale societății românești în ansamblu. Una dintre observațiile sale cele mai interesante privește percepția identității naționale. El afirmă că există o diferență între definiția juridică și cea culturală a apartenenței la națiunea română. În opinia sa, pentru mulți dintre interlocutorii săi, simpla cetățenie nu este suficientă pentru a fi considerat român. Autorul notează că românii pe care îi întâlnește îi consideră cu adevărat apropiați doar pe cei care aparțin aceleiași tradiții religioase ortodoxe.²⁴

Un rol aparte în descrierea vieții sociale îl joacă și personajul Paleolog, care îl însoțește pe parcursul unei bune părți a călătoriei. Prin intermediul acestuia, Ertem intră în contact cu mediile mondene ale Bucureștiului și cu modul în care elitele românești își construiesc stilul de viață. Nu de puține ori însă, explicațiile lui Paleolog îi permit autorului să formuleze observații ironice despre societatea românească. De exemplu, în zona Sinaia, privind femeile care urcau treptele unui hotel, Paleolog îi spune că acestea își oferă serviciile turiștilor și că „socotesc aceasta o datorie față de patrie”.²⁵

În ansamblu, imaginea societății românești care rezultă din notele lui Sadri Ertem este una complexă și uneori contradictorie. România îi apare ca o țară aflată între tradiție și modernitate, între valorile lumii rurale și dinamica orașului, între autenticitate și imitația modelelor occidentale. În același timp, observațiile sale sunt influențate de propriile convingeri ideologice și de interesul său constant pentru problemele sociale, ceea ce face ca descrierea vieții cotidiene să devină una dintre cele mai valoroase părți ale volumului *Ankara-Bükreş*.

²⁰ *Ibidem*, p. 29.

²¹ *Ibidem*, p. 26.

²² *Ibidem*, p. 39.

²³ *Ibidem*, pp. 35-36.

²⁴ *Ibidem*, p. 92.

²⁵ *Ibidem*, p. 114.

3.3. Viața politică

Sadri Ertem acordă o atenție considerabilă vieții politice din România, pe care încearcă să o explice cititorului turc atât prin prezentarea principalelor partide, cât și prin intermediul unor personalități politice și intelectuale influente ale epocii. Încă de la începutul capitolului dedicat politicii interne, el observă că, deși scena politică românească pare foarte fragmentată, în realitate puterea gravitează în jurul a două formațiuni principale. După enumerarea principalelor partide – național-liberali, național-țărăniști, populari, liberal-georgiști, național-agrarieri și socialiști –, concluzionează că „de fapt, două mari partide controlează destinele în această privință: liberalii lui Brătianu și Partidul Țărănesc”.²⁶

Prezentarea făcută de Ertem este departe de a fi neutră. Încă din primele pagini ale capitolului, el formulează critici la adresa liberalismului occidental și a capitalismului, pe care le asociază cu inegalitățile sociale și cu dependența economică față de marile centre financiare europene. Această atitudine trebuie pusă în legătură atât cu sensibilitatea sa de stânga, cât și cu dezbaterile din Turcia interbelică privind rolul statului în economie. În schimb, atunci când discută despre Partidul Național Țărănesc, tonul său devine considerabil mai favorabil. Nu întâmplător, una dintre principalele surse pe care le folosește este profesorul Gheorghe Tașcă, important lider țăranist, ale cărui explicații despre programul partidului sunt reproduse pe mai multe pagini. Prin alegerea lui Tașcă drept principal interlocutor pentru prezentarea opoziției față de liberali, Ertem lasă impresia că vede în țăranism o alternativă mai apropiată de propriile sale preocupări sociale.

În egală măsură, atenția sa este atrasă de Nicolae Iorga, figură pe care o privește cu un amestec de admirație și curiozitate. Ertem îl numește „Bărbosul Iorga” și îl descrie drept „singurul boier intelectual și profesor universitar din Europa”.²⁷ Caracterizarea este semnificativă deoarece surprinde una dintre particularitățile pe care autorul le identifică în societatea românească: supraviețuirea unei elite tradiționale care continuă să joace un rol important în viața publică.

Din ideile lui Iorga, Ertem reține mai multe aspecte pe care le consideră reprezentative pentru România contemporană. În primul rând, istoricul român respinge teza potrivit căreia țăranimea română ar fi atrasă de bolșevism, insistând asupra caracterului conservator al lumii rurale. În al doilea rând, Iorga vorbește despre capacitatea marilor proprietari de a se adapta noilor realități sociale și economice, prezentând boierimea ca pe o categorie care a supraviețuit transformărilor istorice prin muncă și adaptare. Tot lui Iorga îi atribuie afirmația că Biserica Ortodoxă a avut un rol fundamental în formarea națiunii române și că preoții români sunt, în general, „oameni serioși și deschiși la minte”. Nu mai puțin interesantă este opinia lui Iorga despre regimul politic românesc. Potrivit relatării lui Ertem, istoricul consideră că o dictatură nu este necesară în România, deoarece „nicio națiune nu poate fi mai ușor condusă ca națiunea română”, adăugând că țara ar putea fi guvernată „chiar și cu actualul Parlament”.²⁸

O altă temă care îi atrage atenția este evoluția mișcării socialiste. Fidel înclinațiilor sale ideologice, autorul privește cu simpatie dezvoltarea stângii românești și notează că „mișcarea socialistă, care avusese multe victime în această țară în care forțele de dreapta sunt foarte puternice, își întărește rândurile într-un ritm armonios cu dezvoltarea industrială”.²⁹ Este însă interesant faptul că Ertem nu oferă exemple concrete și nu prezintă niciun lider sau partid socialist din România. Mișcarea apare mai degrabă ca o speranță de viitor decât ca un actor politic analizat în detaliu. Această disproporție dintre simpatie și informația efectivă disponibilă sugerează că imaginea stângii românești este influențată mai mult de propriile sale convingeri decât de observația directă.

Aceeași perspectivă poate fi observată și în analiza extremismului de dreapta. Ertem privește cu îngrijorare creșterea influenței germane în România și dezvoltarea mișcărilor inspirate de nazism. În opinia

²⁶ *Ibidem*, p. 69.

²⁷ *Ibidem*, p. 73.

²⁸ *Ibidem*, pp. 73-74.

²⁹ *Ibidem*, p. 74.

sa, succesul acestora se explică prin combinarea mai multor factori: „ura tradițională față de evrei, ajutoarele materiale ale agenților germani și dependența economică față de Germania”.³⁰

În ansamblu, imaginea politicii interne românești construită de Sadri Ertem este una filtrată prin propriile sale opțiuni ideologice. Deși încearcă să prezinte principalele forțe politice și să ofere cititorului turc o imagine de ansamblu asupra vieții publice românești, atenția sa se îndreaptă în special către temele sociale, către critica liberalismului și către relația dintre dezvoltarea economică și transformările politice. România apare astfel ca o țară aflată în fața unor provocări similare celor întâlnite în alte state europene ale anilor 1930: tensiunea dintre democrație și autoritarism, ascensiunea extremismului și disputa dintre liberalism, agrarianism și socialism.

3.4. România în relațiile internaționale

Capitolul dedicat politicii externe este important nu doar pentru observațiile pe care Ertem le face asupra poziției internaționale a României, ci și pentru că oferă indicii privind momentul în care a fost efectuată călătoria. Autorul se referă la turneul balcanic al lui Hjalmar Schacht, desfășurat în vara anului 1936, ceea ce sugerează că vizita sa în România a avut loc cel mai probabil în vara sau toamna aceluiași an. Această datare este relevantă deoarece surprinde România într-un moment de relativă stabilitate diplomatică, înaintea schimbărilor majore care aveau să afecteze Europa la sfârșitul deceniului.

Analiza lui Ertem demonstrează o bună cunoaștere a principiilor care stau la baza politicii externe românești. El consideră că aceasta nu poate fi înțeleasă fără raportarea la transformările produse de Primul Război Mondial și la noua configurație teritorială rezultată după 1918. Din această perspectivă, diferența dintre România anului 1914 și cea a anului 1919 este esențială pentru explicarea orientării diplomatice a Bucureștiului. România Mare devenise unul dintre principalii beneficiari ai sistemului de tratate de pace și, în consecință, era interesată în menținerea ordinii internaționale create după război.

În acest context, Ertem subliniază rolul pe care îl aveau Mica Antantă, Pactul Balcanic și Liga Națiunilor în strategia internațională a României. El observă că aceste alianțe reprezentau garanții importante pentru securitatea statului român și că susținerea lor depășea diviziunile politice interne. În opinia sa, politica externă a României este una „normală”, iar „chiar și opozanții partidului liberal sunt loiali formulei de politică externă” urmate de guvern.³¹

O atenție specială este acordată relațiilor economice și politice cu Germania. Autorul observă că Berlinul desfășura în acei ani o amplă ofensivă economică în Europa de Sud-Est și încerca să își consolideze influența în statele balcanice. Totuși, evaluarea sa privind consecințele acestei evoluții se va dovedi greșită. Deși recunoaște creșterea influenței germane, Ertem consideră că orientarea diplomatică fundamentală a României nu putea fi modificată. În opinia sa, „este imposibil ca România să ajungă de aceeași parte cu Germania revizionistă. Adică este de neimaginat ca România să aibă o politică contra Franței”.³² Această apreciere reflectă realitatea diplomatică a anului 1936, când alianța cu Franța și sprijinul oferit de sistemul securității colective păreau încă solide. Totodată, ea evidențiază dificultatea contemporanilor de a anticipa schimbările radicale care aveau să se producă în anii următori.

Un loc aparte în analiza sa îl ocupă personalitatea lui Nicolae Titulescu, una dintre figurile cele mai cunoscute ale diplomației europene interbelice. Ertem îl descrie într-o manieră familiară și plină de simpatie, prezentându-l drept „fostul ministru al Afacerilor Străine care nu ajungea la timp la recepții și întâlniri”, dar care, în ciuda acestui defect, „se bucura de o mare simpatie”.³³ Pentru autorul turc, prestigiul lui Titulescu depășea cu mult granițele României și era strâns legat de activitatea sa din cadrul Ligii Națiunilor. Imaginea

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, p. 80.

³² *Ibidem*, p. 83.

³³ *Ibidem*.

pozitivă a diplomatului român este consolidată prin relatarea unei discuții cu o persoană pe care Ertem o identifică drept un fost membru al Parlamentului otoman, devenit ulterior membru al Parlamentului românesc, foarte probabil Nicolae Batzaria.

Pentru a ilustra popularitatea de care se bucura diplomatul român, interlocutorul lui Ertem evocă un episod petrecut la Liga Națiunilor. Potrivit relatării sale, Aristide Briand și-ar fi început unul dintre discursuri adresându-se participanților prin formula: „Doamnelor, domnilor și stimate Titulescu”.³⁴ Chiar dacă anecdota poate avea o doză de exagerare, includerea sa în text este semnificativă, deoarece reflectă reputația excepțională de care se bucura Titulescu în mediile diplomatice europene și modul în care această reputație era percepută inclusiv de observatori străini.

În ansamblu, capitolul dedicat politicii externe conturează imaginea unei Românie profund atașate sistemului internațional creat după Primul Război Mondial, favorabile cooperării regionale și securității colective. Totodată, el ilustrează limitele perspectivelor contemporane asupra evoluțiilor europene ale anilor 1930. Deși Ertem surprinde corect extinderea influenței economice germane și tensiunile existente în regiune, el nu anticipează rapiditatea cu care echilibrul diplomatic european avea să se prăbușească. Tocmai de aceea, observațiile sale reprezintă astăzi o sursă valoroasă pentru înțelegerea modului în care România și poziția sa internațională erau percepute de un intelectual turc în ajunul marilor transformări care aveau să conducă la izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial.

3.5. Economie și societate

3.5.1. Satul românesc

Dintre toate aspectele economice și sociale pe care le observă în timpul călătoriei sale, satul românesc este probabil cel care îi lasă cea mai puternică impresie lui Sadri Ertem. Contactul direct cu lumea rurală începe imediat după ieșirea din București, în drumul spre Sinaia. Autorul descrie șoseaua Kiseleff ca pe un adevărat tunel verde, format de coroanele arborilor care se unesc deasupra drumului, pregătind astfel trecerea din spațiul urban către universul satului.

În descrierea satelor românești, atenția sa se îndreaptă în primul rând către elementele tradiționale. Pentru Ertem, centrul vieții comunitare este biserica, pe care o identifică drept reperul principal al satului. El descrie în detaliu casele, materialele utilizate la construcția acestora și organizarea gospodăriilor. O impresie deosebită îi produce explicația potrivit căreia locuințele țărănești ar fi păstrat forme constructive asemănătoare celor folosite de traci cu mii de ani în urmă. Chiar dacă această interpretare este discutabilă din punct de vedere istoric, Ertem o acceptă fără rezerve, considerând-o o dovadă a continuității și stabilității lumii rurale.

Autorul este interesat și de aspectele cotidiene ale vieții țărănești. Descrie portul popular, atmosfera satelor în zilele de sărbătoare și observă organizarea ocupațiilor rurale. În acest context, remarcă faptul că unul dintre puținii meșteșugari indispensabili satului este potcovarul, personaj care simbolizează legătura dintre agricultură, transport și economia locală.³⁵

Admirația sa pentru satul românesc devine și mai evidentă atunci când analizează gospodăriile țărănești mai înstărite. El vorbește despre casele „burgheziei mijlocii țărănești”, pe care le descrie ca pe o „cetate închisă fabricilor și civilizației marii industrii”. În opinia sa, aproape tot ceea ce este necesar vieții este produs în interiorul comunității: casa este construită de localnici, podoabele sunt realizate în sat, iar hrana provine din producția proprie. Chiar și „mămăliga pe care o mănâncă, cu toate proprietățile ei, este produsul satului”.³⁶

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 87.

³⁶ *Ibidem*, p. 89.

Această aparentă autonomie economică îl impresionează profund și explică de ce satul românesc devine pentru el un model de echilibru între tradiție și schimbare. De fapt, în această parte a cărții, România este utilizată constant drept termen de comparație pentru realitățile din Turcia. Ertem nu poate evita comparația cu Anatolia, iar concluzia sa este extrem de dură. El afirmă că, în comparație cu satele românești, multe dintre satele anatoliene seamănă cu „iadul lui Dante”. Primul motiv al acestei aprecieri este legat de raportul dintre lumea rurală și capitalism. Potrivit lui Ertem, „în satul românesc se face simțită influența capitalismului, dar încă nu iese în evidență o pătrundere completă. Capitalismul care vine dinspre oraș este întâmpinat de natura satului”. Cu alte cuvinte, modernizarea economică există, însă nu a distrus încă structurile tradiționale ale comunității rurale. În schimb, în Anatolia, capitalismul ar fi trecut asemenea „unui cilindru de foc”, distrugând meșteșugurile și formele de viață tradiționale. Ertem localizează începutul acestei transformări în perioada reformelor Tanzimatului, pe care le consideră responsabile pentru ruperea unor echilibre vechi ale societății rurale. Al doilea motiv este unul de ordin geografic și economic. Autorul observă că satele anatoliene trebuie să lupte permanent cu un mediu natural ostil. Într-o formulare sugestivă, el afirmă că acestea sunt asemenea „unei frunze care se luptă cu natura dificilă, cu lipsa ploilor și cu lipsa apei”.³⁷ În schimb, satele românești îi apar ca spații mai favorizate din punct de vedere natural, ceea ce contribuie atât la prosperitatea lor relativă, cât și la conservarea unor forme de viață tradiționale.

În ansamblu, imaginea satului românesc construită de Ertem este una profund idealizată. Autorul vede în lumea rurală un spațiu în care modernizarea nu a distrus încă solidaritatea comunitară, meșteșugurile locale și autonomia economică. Tocmai această imagine explică de ce descrierea satului românesc este în realitate și o critică indirectă a transformărilor prin care trecea lumea rurală turcă în perioada interbelică.

3.5.2. Petrolul

Dacă satul românesc reprezintă pentru Ertem imaginea unei economii tradiționale și relativ autonome, industria petrolieră îi oferă exemplul opus: integrarea României în economia capitalistă internațională. Vizita în zona petroliferă de la Ploiești îi permite să observe una dintre cele mai importante resurse economice ale țării și să reflecteze asupra modului în care aceasta este exploatată.

Ertem este impresionat de amploarea industriei petroliere românești. El descrie sondele, instalațiile și volumele considerabile de petrol extrase și exportate. România apare ca unul dintre marii producători europeni de petrol, o țară a cărei economie este strâns legată de această resursă strategică. Cu toate acestea, admirația pentru bogăția naturală este însoțită de o puternică rezervă față de structura proprietății și de beneficiarii reali ai exploatării.

Fidel perspectivei sale critice asupra capitalismului, autorul susține că petrolul românesc nu servește în primul rând interesele populației locale, ci pe cele ale marilor companii internaționale. El descrie România drept un spațiu în care „capitalul străin rival se luptă” pentru controlul resurselor. Companiile britanice, franceze, americane și germane apar astfel ca participanții principali ai unei competiții economice desfășurate pe teritoriul românesc. În interpretarea lui Ertem, cea mai mare parte a profiturilor rezultate din exploatarea petrolului părăsește țara. Beneficiile locale sunt limitate și ajung în special la intermediarii interesați de aceste afaceri. Descriind competiția dintre diferitele grupuri financiare, autorul îi compară pe reprezentanții acestora cu niște boxeri aflați într-un meci permanent pentru controlul resurselor.³⁸ Imaginea este sugestivă pentru modul în care el percepe economia românească: nu ca pe o economie națională independentă, ci ca pe un teren de confruntare al intereselor capitalului internațional.

³⁷ *Ibidem*, p. 90.

³⁸ *Ibidem*, p. 128.

Această interpretare trebuie înțeleasă în contextul orientării ideologice a lui Ertem. Critica petrolului nu este îndreptată împotriva industrializării în sine. Dimpotrivă, autorul privește dezvoltarea economică ca pe o necesitate. Problema apare atunci când dezvoltarea este controlată din exterior și produce dependență economică. Din această perspectivă, industria petrolieră românească devine pentru el exemplul cel mai clar al contradicțiilor modernității: o sursă de bogăție și progres, dar și un instrument prin care interesele economice străine pot domina o țară bogată în resurse.

În felul acesta, cele două imagini economice construite de Ertem – satul și petrolul – sunt complementare. Prima ilustrează o lume încă protejată de efectele capitalismului modern, în timp ce a doua reprezintă integrarea deplină în economia internațională. Între aceste două realități, autorul identifică una dintre tensiunile fundamentale ale României interbelice.

3.6. Legende, credințe și religiozitate

Pe lângă observațiile sale asupra vieții politice, sociale și economice, Sadri Ertem manifestă un interes deosebit pentru universul credințelor și legendelor populare. În viziunea sa, România este una dintre acele țări în care trecutul, religia și imaginația populară continuă să modeleze percepția asupra lumii. Autorul este fascinat de numărul mare al legendelor pe care le întâlnește în timpul călătoriei și încearcă să explice această bogăție a imaginarului colectiv prin combinarea unor factori geografici, religioși și culturali.

Pentru Ertem, cadrul natural joacă un rol esențial în nașterea și perpetuarea legendelor. El consideră că „poalele Carpaților” și „luncile râurilor” constituie un adevărat teritoriu al miturilor și al poveștilor populare. La acest peisaj spectaculos se adaugă ceea ce el descrie ca fiind o „creștinătate ortodoxă puternică” și „spiritul primitiv al satului”, elemente care, în opinia sa, contribuie la menținerea unei lumi în care miraculosul și supranaturalul continuă să fie prezente în mentalitatea colectivă.³⁹

Interpretarea sa reflectă, desigur, perspectiva unui intelectual turc al anilor 1930 și trebuie citită cu prudență. Termenii utilizați de Ertem sunt specifici limbajului intelectual al epocii și exprimă mai degrabă percepția sa asupra vitalității culturii tradiționale românești decât o analiză antropologică propriu-zisă. Ceea ce îl impresionează este faptul că legendele nu apar ca simple povești ale trecutului, ci ca elemente vii ale culturii locale, încă prezente în memoria colectivă.

În acest context, unul dintre exemplele pe care le evocă este legenda Meșterului Manole, pe care o asociază cu vizita sa la Curtea de Argeș. Asemenea multor călători străini care au ajuns în România în perioada modernă, Ertem este atras de povestea sacrificiului fondator care stă la baza construcției mănăstirii. Interesul său pentru această legendă nu este întâmplător. Tema sacrificiului necesar pentru realizarea unei opere durabile se regăsește în numeroase tradiții balcanice și anatoliene, iar Ertem pare să o perceapă ca pe una dintre expresiile reprezentative ale spiritului popular din această parte a Europei.

O altă legendă care îi atrage atenția este cea a „Karagözlü Meryem” („Maria cu ochi negri”), pe care o întâlnește în zona Branului.⁴⁰ Dincolo de conținutul propriu-zis al poveștii, important pentru autor este faptul că asemenea narațiuni continuă să circule și să fie transmise în comunitățile locale. Ele reprezintă, în opinia sa, o dovadă a atașamentului populației față de tradițiile moștenite și față de spațiul în care trăiește.

Religia ocupă și ea un loc central în această lume a credințelor. De-a lungul călătoriei, Ertem remarcă în repetate rânduri importanța icoanelor, a bisericilor și a practicilor religioase. Episodul șoferului care, rămas fără două șuruburi la roata automobilului, își face semnul crucii în fața unei icoane înainte de a-și continua drumul este unul dintre cele mai sugestive exemple. Chiar și după ce roata se desprinde de

³⁹ *Ibidem*, p. 97.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 104.

automobil, credința acestuia rămâne neclintită.⁴¹ Pentru Ertem, asemenea situații ilustrează rolul profund pe care religia îl joacă în viața de zi cu zi a românilor.

Același interes pentru religiozitatea populară explică și referirea sa la furtul moaștelor Sfântului Dimitrie Basarabov în timpul Primului Război Mondial. Episodul este folosit pentru a demonstra atașamentul românilor față de simbolurile religioase și importanța pe care acestea o au în formarea identității colective.⁴²

În ansamblu, imaginea României construită de Ertem este aceea a unui spațiu în care natura, religia și tradiția populară sunt strâns legate. Legende, credințele și practicile religioase nu reprezintă simple supraviețuiri ale trecutului, ci elemente care continuă să dea sens prezentului. Tocmai această îmbinare dintre peisaj, memorie și spiritualitate contribuie la percepția României ca „țară a legendelor”, una dintre caracteristicile care îl impresionează cel mai mult pe călătorul turc în timpul vizitei sale.

Concluzii: Găgăuzii și proiectul lui Hamdullah Suphi Tanrıöver

Cum pot fi interpretate notele de călătorie ale lui Sadri Ertem despre România? Desigur, ele pot fi citite ca o lucrare literară, valoroasă prin stilul său alert, prin numeroasele observații de natură socială și prin capacitatea autorului de a transforma experiențele cotidiene în reflecții mai ample despre societate. Totuși, o lectură atentă a volumului sugerează că miza sa depășește simpla relatare a unei călătorii. România apare în paginile lui Ertem ca un laborator în care sunt analizate probleme esențiale ale epocii: modernizarea, raportul dintre tradiție și progres, relația dintre centru și periferie, rolul capitalului străin și construcția identităților naționale.

În același timp, notele de călătorie trebuie înțelese și în contextul politic și diplomatic în care au fost scrise. Ertem vizitează România într-un moment în care relațiile româno-turce se aflau la un nivel deosebit de bun, iar cele două state colaborau în cadrul Pactului Balcanic. În plus, perioada în care a fost redactat volumul coincide cu intensificarea interesului autorităților turce pentru comunitățile turcice din Balcani, interes promovat în mod special de Hamdullah Suphi Tanrıöver, ministrul Turciei la București între 1931 și 1944.

Din această perspectivă, ultimul capitol al lucrării, intitulat *Bir Gagavoz Oyunu* („Un joc al găgăuzilor”), capătă o importanță aparte. Capitolul este consacrat unei vizite într-un sat găgăuz din România, al cărui nume nu este menționat de autor. Încă de la începutul relatării, Ertem îl evocă pe Hamdullah Suphi Tanrıöver, căruia îi atribuie două realizări importante ale mandatului său la București: amenajarea unei autentice camere turcești în sediul Legației Turciei și „descoperirea” găgăuzilor pentru opinia publică din Turcia. Alegerea acestei teme pentru finalul cărții nu pare întâmplătoare. După ce a discutat despre politica, economia și societatea românească, Ertem își încheie volumul cu o reflecție asupra unei comunități pe care o consideră legată de lumea turcă prin limbă, tradiții și cultură.

Descrierea găgăuzilor reproduce în mare măsură ideile promovate de Tanrıöver în rapoartele și discursurile sale. Autorul insistă asupra apropierei culturale dintre găgăuzi și turci. Un interlocutor găgăuz îi spune că „între tine și noi diferența este cât membrana unei cepe”, formulă care sugerează existența unei identități aproape comune. La rândul său, Ertem afirmă că a ascultat în sat „aceeași melodie pe care o ascultam în copilărie în orașele Anatoliei”, iar despre femeile găgăuze scrie că „în copilăria mea, în multe orașele din Anatolia, am văzut femei la fel ca acestea”.⁴³ Aceste comparații nu sunt simple observații etnografice, ci urmăresc să demonstreze continuitatea culturală dintre cele două comunități.

⁴¹ *Ibidem*, p. 95.

⁴² *Ibidem*, pp. 95-96.

⁴³ *Ibidem*, pp. 135-136.

Mai mult decât atât, Ertem pare să răspundă direct uneia dintre principalele obiecții formulate în Turcia împotriva ideii de colonizare a găgăuzilor. În anii 1930, criticii proiectului susțineau că apartenența lor la creștinismul ortodox ar face dificilă integrarea într-un stat definit în continuare, în mare măsură, prin moștenirea sa islamică. În mod semnificativ, autorul își încheie lucrarea citând opinia unui „profesor de teologie care a studiat în Germania”, fără a-i menționa numele, potrivit căruia găgăuzii ar fi, în esență, musulmani.⁴⁴ Prin includerea acestei afirmații, Ertem depășește registrul descriptiv și intră într-o zonă de argumentație politică și identitară, falsă, de altfel.

Acest aspect este cu atât mai interesant cu cât volumul a fost redactat în perioada în care Ankara și Bucureștiul negociau convenția referitoare la emigrarea populației turce și tătare din România în Turcia.⁴⁵ În acest context, nu poate fi exclusă ipoteza că prezentarea găgăuzilor urmărea și un obiectiv practic: consolidarea argumentelor în favoarea includerii acestora într-un eventual program de colonizare în Turcia. Deși nu există dovezi directe că lucrarea a fost concepută la inițiativa lui Tanrıöver, convergența dintre ideile diplomatului și concluziile lui Ertem este remarcabilă.

Privită din această perspectivă, *Ankara-Bükreş* apare nu doar ca o relatare de călătorie, ci și ca un text situat la intersecția dintre literatură, diplomație și construcție identitară. România este descrisă ca o societate aflată între Orient și Occident, între tradiție și modernitate, între satul încă protejat de influențele capitalismului și marile orașe integrate în economia europeană. În același timp, autorul utilizează experiența românească pentru a reflecta asupra propriilor preocupări legate de societatea turcă și de viitorul Republicii.

În cele din urmă, valoarea notelor lui Sadri Ertem depășește cadrul strict al literaturii de călătorie. Ele reprezintă o sursă importantă pentru istoria relațiilor româno-turce, pentru înțelegerea modului în care România interbelică era percepută de un intelectual turc și pentru analiza conexiunilor dintre cultură, politică și identitate în Balcanii anilor 1930. Tocmai această îmbinare dintre observația directă și agenda ideologică face ca volumul să rămână relevant atât pentru istoricul relațiilor româno-turce, cât și pentru cercetătorul interesat de reprezentările reciproce construite în spațiul balcanic interbelic.

THE TRAVEL NOTES OF A KEMALIST WRITER: SADRI ERTEM ON INTERWAR ROMANIA

Abstract: *This article examines Ankara-Bükreş (1937), the travel account written by the Turkish author Sadri Ertem, one of the leading representatives of social realism in interwar Turkish literature. The study explores the way Ertem perceived interwar Romania and highlights the relationship between his observations and the intellectual climate of Kemalist Türkiye. Particular attention is paid to the main themes addressed in his travel notes: the historical relations between Romania and the Ottoman Empire, social and political life, foreign policy, the Romanian village, the oil industry, and the world of legends and popular beliefs. The article argues that Ertem did not describe Romania in a neutral manner; rather, he constantly used it as a point of comparison for contemporary Türkiye. His admiration for the Romanian village, criticism of capitalism, and interest in ethnic diversity reflected his own ideological and social concerns. Special emphasis is placed on the final chapter devoted to the Gagauz community, interpreted in the context of the policies promoted by Hamdullah Suphi Tanrıöver and the Romanian-Turkish negotiations concerning migration to Turkey. The study concludes that Ankara-Bükreş should be understood not only as a travel narrative but also as a valuable source for the history of Romanian-Turkish relations and for the study of mutual representations in the interwar Balkans.*

Keywords: *Sadri Ertem, interwar Romania, travel writing, Romanian-Turkish relations, Gagauz.*

⁴⁴ *Ibidem*, p. 138.

⁴⁵ Metin Omer, *Emigrarea turcilor și tătarilor din România în Turcia între cele Două Războaie Mondiale*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2020, pp. 221-243.